

URZĄD
TRANSPORTU
KOLEJOWEGO

Koleje wąskotorowe w Polsce

2019

NASZA MISJA

Kreowanie bezpiecznych i konkurencyjnych warunków świadczenia usług transportu kolejowego

NASZA WIZJA

Nowoczesny i otwarty urząd dbający o wysokie standardy wykonywania usług na rynku transportu kolejowego

Urząd Transportu Kolejowego
Al Jerozolimskie 134
02-305 Warszawa
www.utk.gov.pl

dr inż. Ignacy Góra

Prezes
Urzędu Transportu Kolejowego

Szanowni Państwo,

koleje wąskotorowe to niezwykła forma dziedzictwa historycznego i kulturowego kraju, stanowiąca interesującą atrakcję turystyczną dla wszystkich odwiedzających. Podróż zabytkowym pociągiem łączy ze sobą funkcje turystyki wypoczynkowej z turystyką poznawczą, wyróżniając dany region na rozległej turystycznej mapie Polski. Różnorodność kolei wąskotorowych, nie tylko przez pryzmat szerokości toru, ale również posiadanego taboru, kreuje ich atrakcyjność oraz wyjątkowość wśród zróżnicowanych form spędzania wolnego czasu. Koleje wąskotorowe mogą również stanowić ważną część lokalnych usług publicznego transportu zbiorowego.

Zasoby kolei wąskotorowych nie ograniczają się jednak tylko do zabytkowego taboru, czy infrastruktury. Operatorzy kolei wąskotorowych dbają o zgromadzone eksponaty z czasów regularnej realizacji przewozów, które z dumą prezentowane są w izbach pamięci lub izbach tradycji. Kierują swoją ofertę do zróżnicowanych grup podróżnych, ze szczególnym uwzględnieniem rodzin z dziećmi, proponując szereg atrakcji dodatkowych takich jak wspólne pikniki, jazdy dreżyną ręczną po terenie stacji, plac zabaw dla dzieci, wypoczynek na plaży czy spływy kajakowe.

Opracowanie przedstawia podstawowe dane statystyczne o funkcjonowaniu operatorów kolei wąskotorowych w 2019 r., które potwierdzają utrzymujące się w ostatnich latach zainteresowanie turystyką kolejową. W 2019 r. koleją wąskotorową przewieziono 916,9 tys. osób oraz przywrócono czynny ruch na dwóch kolejach wąskotorowych – Gnieźnieńskiej Kolei Wąskotorowej oraz Pleszewskiej Kolei Dojazdowej. Operatorzy podejmują coraz więcej działań pozwalających na wzmocnienie atrakcyjności turystycznej kolei wąskotorowych, a dzięki wsparciu finansowemu ze strony lokalnych samorządów mogą modernizować posiadaną infrastrukturę oraz zachowany tabor.

Trwająca pandemia COVID-19 wpłynęła negatywnie na krajową oraz międzynarodową turystykę, uderzając również w kosztowne w swoim utrzymaniu koleje wąskotorowe. W 2019 r. dotacje uzyskane przez przewoźników wąskotorowych pozwoliły pokryć niespełna 20% kosztów związanych z prowadzeniem działalności. Wierzę, że zaangażowanie sympatyków transportu kolejowego, a także wsparcie ze strony lokalnych samorządów pozwolą w przyszłym roku ponownie rozbudzić wśród wielu turystów pasję do wąskich torów.

Z wyrazami szacunku

1. Podstawowe informacje o kolejach wąskotorowych

Tradycje kolei wąskotorowej w Polsce sięgają XIX wieku. Kolej poruszająca się po torach o rozstawie mniejszym niż 1435 mm przez długi czas odgrywała ważną rolę uzupełniającą dla rozbudowywanej kolei normalnotorowej i wykorzystywana była do realizacji przewozów pasażerskich i towarowych.

Często kolej wąskotorowa powstawała tam, gdzie rozwijało się przetwórstwo produktów rolnych czy pozyskiwano drewno z lasów. Koleje wąskotorowe charakteryzowały się mniejszymi wymaganiami technicznymi oraz mniejszymi potrzebami w zakresie przygotowania nawierzchni. Aspekty te wpływały na niższe koszty budowy oraz eksploatacji, co pozwoliło na wykorzystywanie transportu szynowego tam, gdzie powstanie kolei normalnotorowej było nieopłacalne.

Koleje wąskotorowe stanowią dzisiaj interesującą atrakcję turystyczną oraz dziedzictwo kultury narodowej zapewniając podróż zabytkowym taborem kolejowym w miejscach o szczególnych walorach przyrodniczych oraz historycznych. Znaczenie kolei wąskotorowych w krajobrazie turystycznym Polski potwierdzają dane statystyczne.

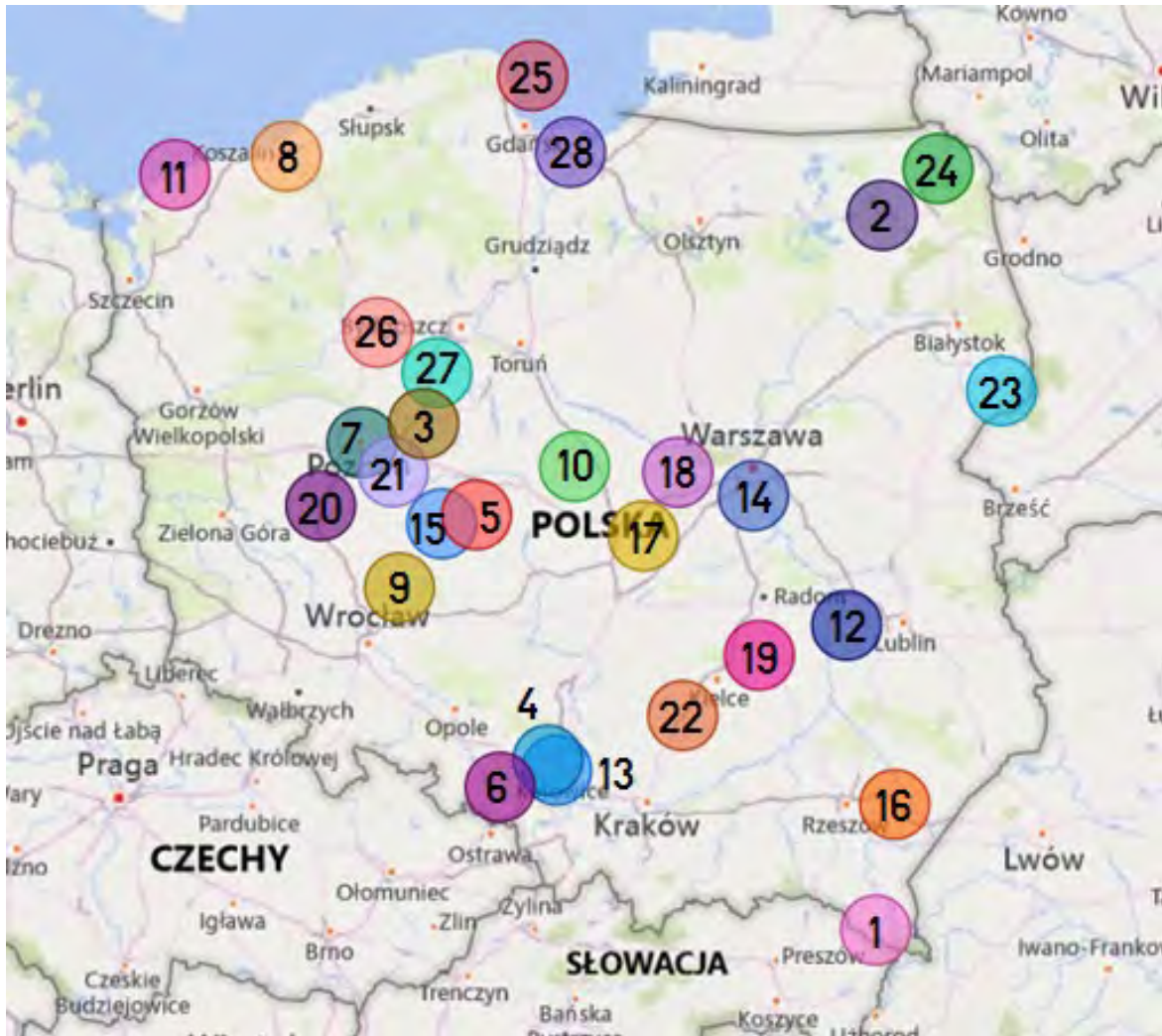
Zgodnie z danymi przedstawionymi przez operatorów kolei wąskotorowych w 2019 r. funkcjonowało 25 obiektów infrastruktury kolei wąskotorowej. Najwięcej, bo aż 7 czynnych kolei wąskotorowych zlokalizowanych jest w województwie wielkopolskim. W najbliższych latach planowane jest przywrócenie ruchu pociągów turystycznych po infrastrukturze Krośniewickiej Kolei Wąskotorowej oraz Świętokrzyskiej Kolei Wąskotorowej.

Tab. 1. Podstawowe informacje o lokalizacji oraz infrastrukturze kolei wąskotorowych

nazwa	województwo	długość linii	szerokość toru
Bieszczadzka Kolejka Leśna	podkarpackie	33,0 km	750 mm
Ełcka Kolej Wąskotorowa	warmińsko-mazurskie	15,1 km	750 mm
Gnieźnieńska Kolej Wąskotorowa	wielkopolskie	3,8 km	750 mm
Górnośląskie Koleje Wąskotorowe	śląskie	21,0 km	785 mm
Kaliska Kolej Dojazdowa	wielkopolskie	7,2 km	750 mm
Kolejka Wąskotorowa w Rudach	śląskie	7,0 km	785 mm
Kolejka Parkowa Maltanka (Poznań)	wielkopolskie	3,5 km	600 mm
Koszalińska Kolej Wąskotorowa	zachodniopomorskie	20,0 km	1000 mm
Krośnicka Kolej Wąskotorowa	dolnośląskie	3,3 km	750 mm
Krośniewicka Kolej Wąskotorowa	łódzkie	<i>nieczynna</i>	750 mm
Nadmorska Kolej Wąskotorowa	zachodniopomorskie	39,6 km	1000 mm
Nadwiślańska Kolej Wąskotorowa	lubelskie	20,0 km	750 mm
Parkowa Kolej Wąskotorowa (Chorzów)	śląskie	<i>nieczynna</i>	785 mm
Piaseczyńska Kolej Wąskotorowa	mazowieckie	15,0 km	1000 mm
Pleszewska Kolej Dojazdowa	wielkopolskie	3,5 km	750 mm
Przeworska Kolej Wąskotorowa	podkarpackie	46,2 km	750 mm
Rogowska Kolej Wąskotorowa	łódzkie	27,0 km	750 mm
Sochaczewska Kolej Muzealna	mazowieckie	17,8 km	750 mm
Starachowicka Kolej Wąskotorowa	świętokrzyskie	14,0 km	750 mm
Śmigielńska Kolej Wąskotorowa	wielkopolskie	7,4 km	750 mm
Średzka Kolej Wąskotorowa	wielkopolskie	14,0 km	750 mm
Świętokrzyska Kolej Wąskotorowa (Ciuchcia Express Ponidzie)	świętokrzyskie	<i>nieczynna</i>	600 mm
Wąskotorowe Kolejki Leśne (Puszcza Białowieska)	podlaskie	17,9 km	600 mm
Wigierska Kolej Wąskotorowa	podlaskie	9,0 km	600 mm
Wojskowa Kolej Wąskotorowa (Hel)	pomorskie	2,5 km	600 mm
Wyrzyska Kolej Powiatowa (Białośliwie)	wielkopolskie	6,2 km	600 mm
Żnińska Kolej Powiatowa	kujawsko-pomorskie	12,0 km	600 mm
Żuławska Kolej Dojazdowa	pomorskie	32,0 km	750 mm

Rys. 1. Lokalizacja kolei wąskotorowych w Polsce

1	Bieszczadzka Kolejka Leśna	15	Pleszewska Kolej Dojazdowa
2	Etcka Kolej Wąskotorowa	16	Przeworska Kolej Wąskotorowa
3	Gnieźnińska Kolej Wąskotorowa	17	Rogowska Kolej Wąskotorowa
4	Górnośląskie Koleje Wąskotorowe	18	Sochaczewska Kolej Muzealna
5	Kaliska Kolej Dojazdowa	19	Starachowicka Kolej Wąskotorowa
6	Kolejka Wąskotorowa w Rudach	20	Śmigielska Kolej Wąskotorowa
7	Kolejka Parkowa Maltanka	21	Średzka Kolej Wąskotorowa
8	Koszalińska Kolej Wąskotorowa	22	Świętokrzyska Kolej Wąskotorowa
9	Krośnicka Kolej Wąskotorowa	23	Wąskotorowe Kolejki Leśne
10	Krośniewicka Kolej Wąskotorowa	24	Wigierska Kolej Wąskotorowa
11	Nadmorska Kolej Wąskotorowa	25	Wojskowa Kolej Wąskotorowa
12	Nadwiślańska Kolej Wąskotorowa	26	Wyrzyska Kolej Powiatowa
13	Parkowa Kolej Wąskotorowa	27	Żnińska Kolej Powiatowa
14	Piaseczyńska Kolej Wąskotorowa	28	Żuławska Kolej Dojazdowa

Łączna długość linii kolei wąskotorowych znajdujących się w dyspozycji operatorów czynnych kolei wąskotorowych wynosi 397,7 km. Ponad 60% tej infrastruktury posiada prześwit toru wynoszący 750 mm.

Specyficznym prześwitem toru wynoszącym 785 mm odznaczają się czynne koleje wąskotorowe znajdujące się na terenie województwa śląskiego. Stanowią one 7% czynnej infrastruktury liniowej kolei wąskotorowych w Polsce. W latach 1894-1951 po infrastrukturze o takim rozstawie poruszały się w regionie górnośląskim również tramwaje.

Rozstaw metrowy, czyli 1000 mm, wykorzystywany jest przez koleje wąskotorowe w województwie zachodniopomorskim oraz Piaseczyńską Kolej Wąskotorową. Stanowią one prawie 19% czynnej infrastruktury liniowej kolei wąskotorowych. Rozstaw ten był niegdyś powszechnie stosowany w Europie przy kolejkach dojazdowych oraz górskich. Infrastruktura o szerokości toru 1000 mm jest również stosowana na wybranych sieciach tramwajowych w Polsce.

Szerokością toru 600 mm charakteryzują się zwłaszcza dawne koleje leśne oraz przemysłowe. Do linii o tym rozstawie szyn należy również Kolejka Parkowa Maltanka w Poznaniu. Czynna infrastruktura liniowa kolei wąskotorowych o tym rozstawie stanowi prawie 13%.

Tab. 2. Szerokość infrastruktury kolei wąskotorowych w Polsce

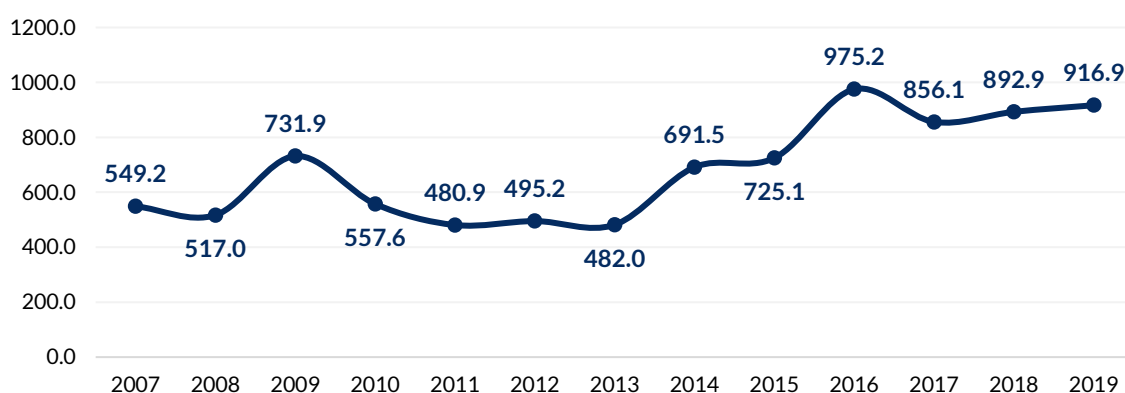
szerokość toru	długość linii czynnych kolei wąskotorowych	liczba czynnych kolei wąskotorowych	liczba nieczynnych kolei wąskotorowych
600 mm	51,1 km	6	1
750 mm	244,1 km	14	1
785 mm	28,0 km	2	1
1000 mm	74,6 km	3	

2. Koleje wąskotorowe w liczbach

W 2019 r. oferta przewozowa kolei wąskotorowych nie różniła się znacznie od lat poprzednich. Pozwoliło to osiągnąć wynik zbliżony do dwóch poprzednich lat – 916,9 tys. pasażerów. Koleje wąskotorowe utrzymały zatem zainteresowanie swoimi usługami, pomimo wciąż niewielkiego stopnia inwestycji infrastrukturalnych. W 2019 r. przywrócono do funkcjonowania Gnieźnieńską Kolej Wąskotorową oraz Pleszewską Kolej Wąskotorową.

W przypadku kolei wąskotorowej w Pleszewie tabor wąskotorowy wykorzystano jednorazowo w ramach specjalnych przejazdów w pierwszą niedzielę sierpnia. Na co dzień przewozy na tej kolei realizowane są przez przewoźnika SKPL Cargo normalnotorowymi spalinowymi wagonami silnikowymi. Pozwala na to istniejący na infrastrukturze tej kolei splot toru o standardowym rozstawie szyn (1435 mm) z torem wąskim (750 mm).

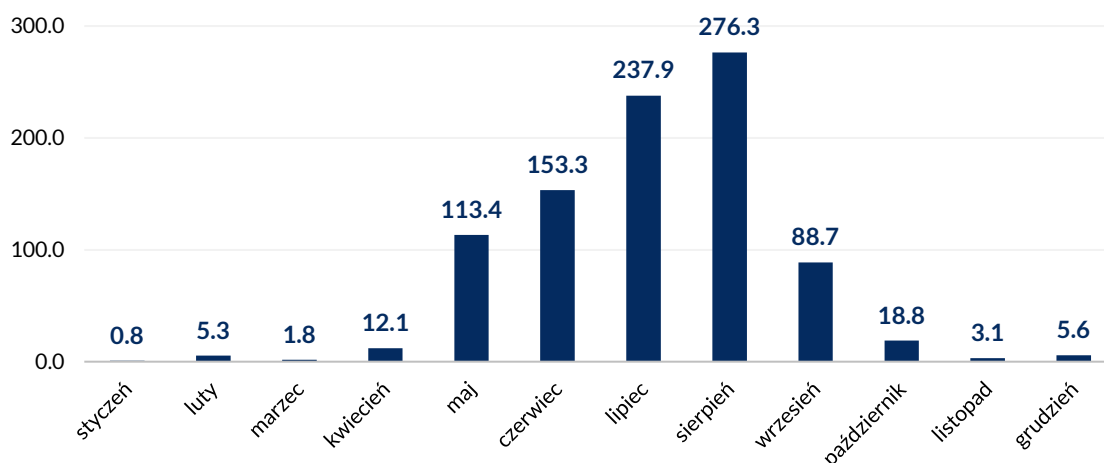
Rys. 2. Liczba pasażerów kolei wąskotorowych w latach 2007-2019 (w tys.)

Większość kolei wąskotorowych w kraju obsługuje turystów wyłącznie w sezonie letnim oraz okresie wakacyjnym. Podobnie jak w latach poprzednich szczyt przewozów kolei wąskotorowych przypada więc na okres od maja do września. Ponad 30% pasażerów zrealizowało podróż w sierpniu.

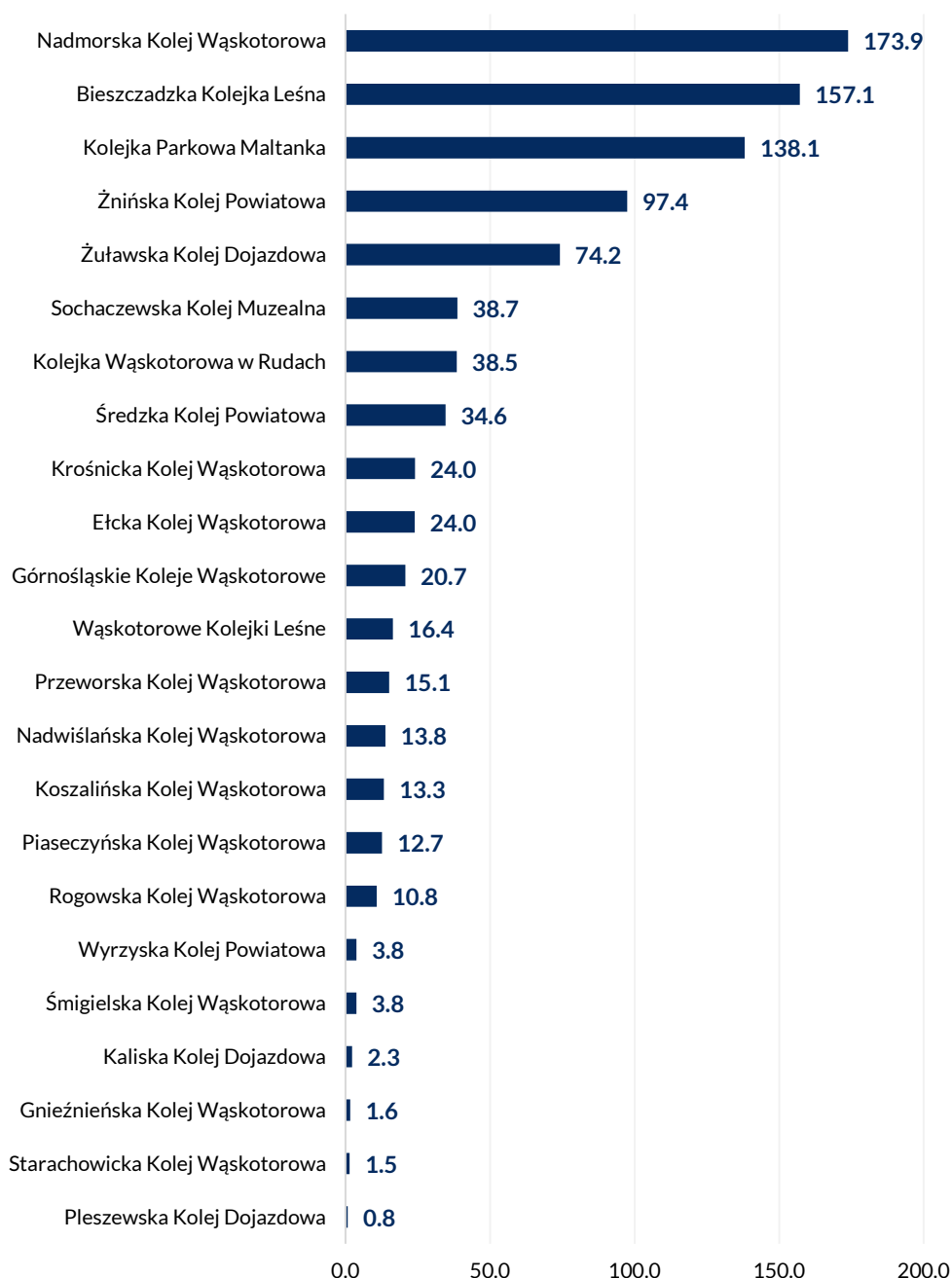
Istnieją również operatorzy uruchamiający przewozy w innych miesiącach. Na przełomie października oraz listopada specjalne pociągi Żuławskiej Kolei Dojazdowej umożliwiły pasażerom przejazd na cmentarz komunalny w Nowym Dworze Gdańskim. Nieprzerwanie przez cały rok przewozy realizowała Kolejka Wąskotorowa w Rudach.

Rys. 3. Liczba pasażerów kolei wąskotorowych w 2019 r. w podziale miesięcznym (w tys.)

Rys. 4. Liczba pasażerów kolei wąskotorowych w 2019 r. (w tys.)

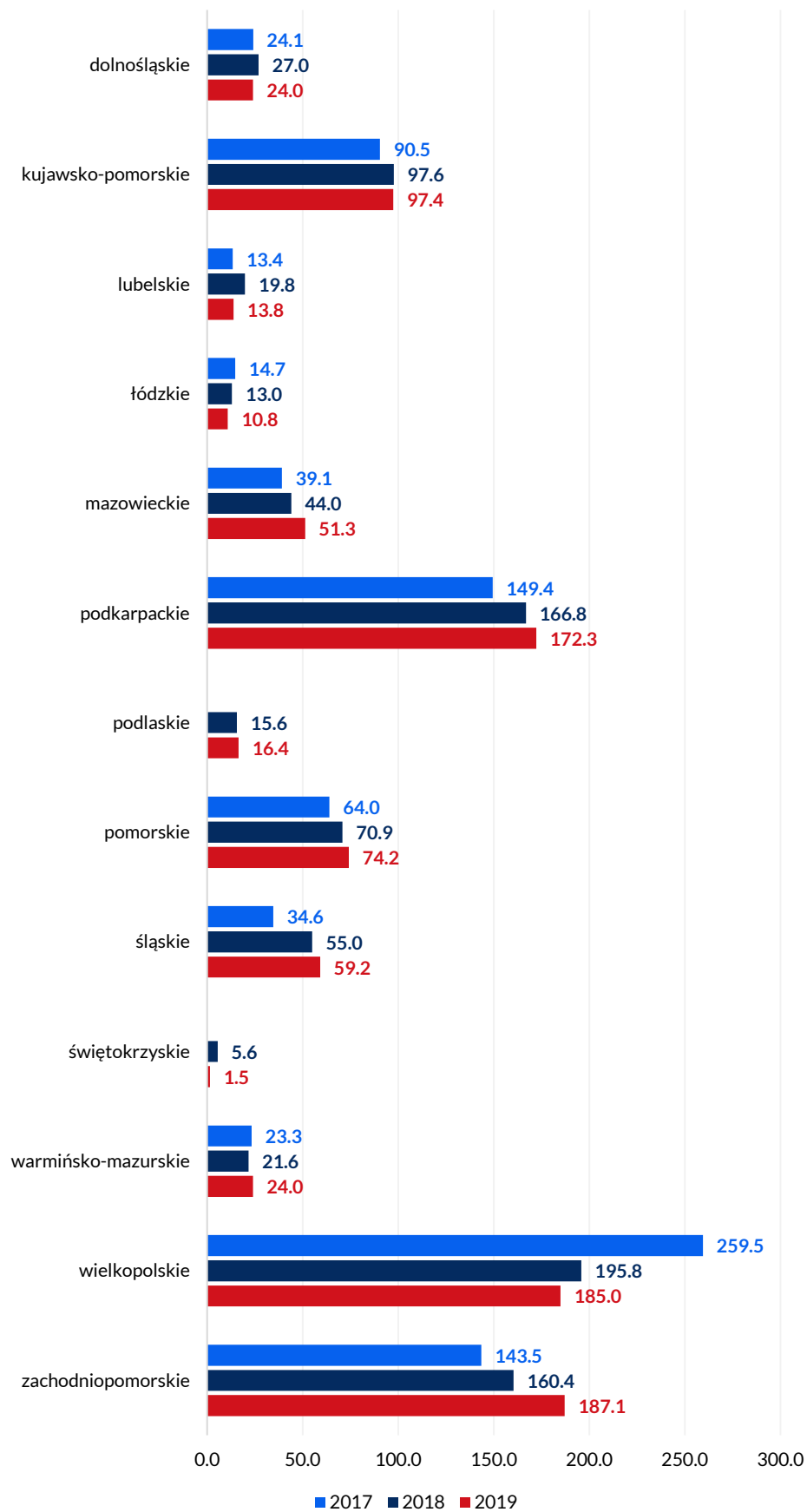

Największą liczbę podróżnych w 2019 r. przewiozła Nadmorska Kolej Wąskotorowa w województwie zachodniopomorskim. Kolej ta jest coraz silniej rozpoznawalna wśród turystów podróżujących nad polskie morze oraz stanowi nieodzowny element lokalnej turystyki miasta Rewal oraz leżących nieopodal wsi Niechorze czy Pogorzelica. Wynik powyżej 100 tys. przewiezionych pasażerów osiągnęły również Bieszczadzka Kolejka Leśna oraz Kolejka Parkowa Maltanka w Poznaniu.

Wysoki wynik Nadmorskiej Kolei Wąskotorowej oraz utrzymujące się zainteresowanie przewozami w ramach Koszalińskiej Kolei Wąskotorowej przekłada się na wysoką liczbę pasażerów w odniesieniu do całego województwa zachodniopomorskiego. Łącznie w 2019 r. w całym województwie z usług kolei wąskotorowych skorzystało ponad 187,1 tys. osób.

Danych o liczbie pasażerów w 2019 r. nie przekazały Górnośląskie Koleje Wąskotorowe, Wigierska Kolej Wąskotorowa oraz Wojskowa Kolej Wąskotorowa działająca na półwyspie helskim.

Rys. 5. Liczba pasażerów kolei wąskotorowych w latach 2017-2019 w województwach (w tys.)

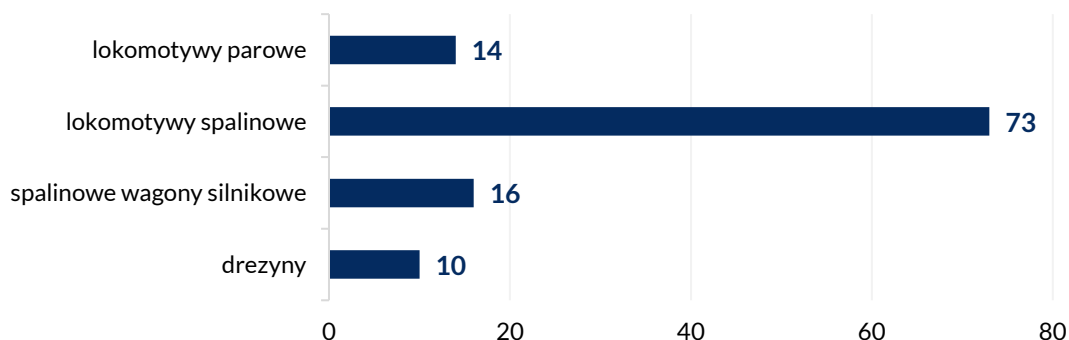

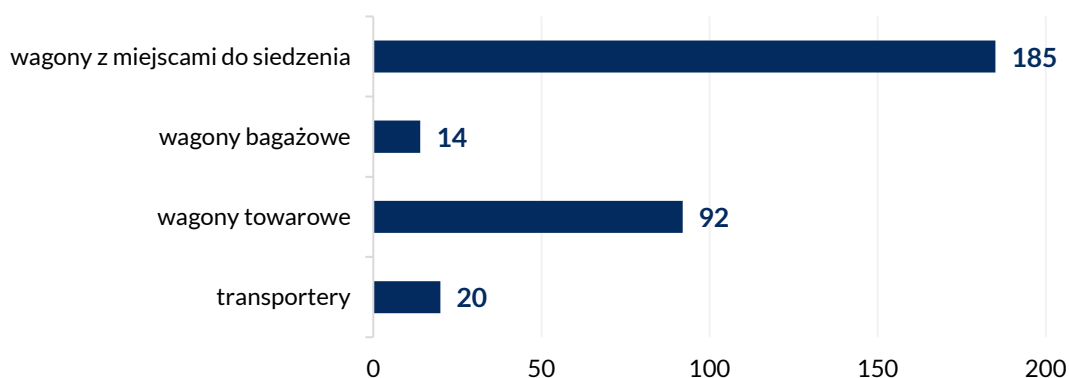
W obsłudze kolei wąskotorowych można wyszczególnić spalinowe lub parowe pojazdy trakcyjne, wagony pasażerskie z miejscami do siedzenia, wagony bagażowe, wagony towarowe, transportery oraz drezyny motorowe.

Zróznicowanie taboru kolejowego znajdującego się w dyspozycji operatorów kolei wąskotorowych zachęca prawdziwych entuzjastów do podróży po całym kraju oraz korzystania z usług przeróżnych kolei wąskotorowych. Niektóre egzemplarze lokomotyw lub wagonów znajdują się tylko w ramach jednej infrastruktury.

Rys. 6. Struktura pojazdów trakcyjnych w dyspozycji kolei wąskotorowych w 2019 r.

Rys. 7. Struktura pojazdów doczepnych w dyspozycji kolei wąskotorowych w 2019 r.

Choć koleje wąskotorowe nie przewożą już ładunków w ruchu regularnym, wybrane koleje dysponują taborom kolejowym przystosowanym do realizacji przewozów towarowych. Wagony kryte budowy normalnej po zakończeniu ich eksploatacji przy transporcie ładunków przebudowano w większości na wagony pasażerskie lub bagażowe. Część nadal funkcjonuje jako wagony towarowe.

Strukturę taboru kolei wąskotorowych wyróżniają ponadto wagony transportery służące do przewozu wagonów normalnotorowych po linii wąskotorowej bez konieczności przeładunku lub wymiany wózków wagonowych. Załadunek wagonu normalnotorowego na transporter odbywał się przy wykorzystaniu ramp załadowniczych, za pomocą urządzeń lub lokomotyw. Transportery były eksploatowane wyłącznie na kolejach o rozstawie szyn 750 mm oraz 1000 mm.

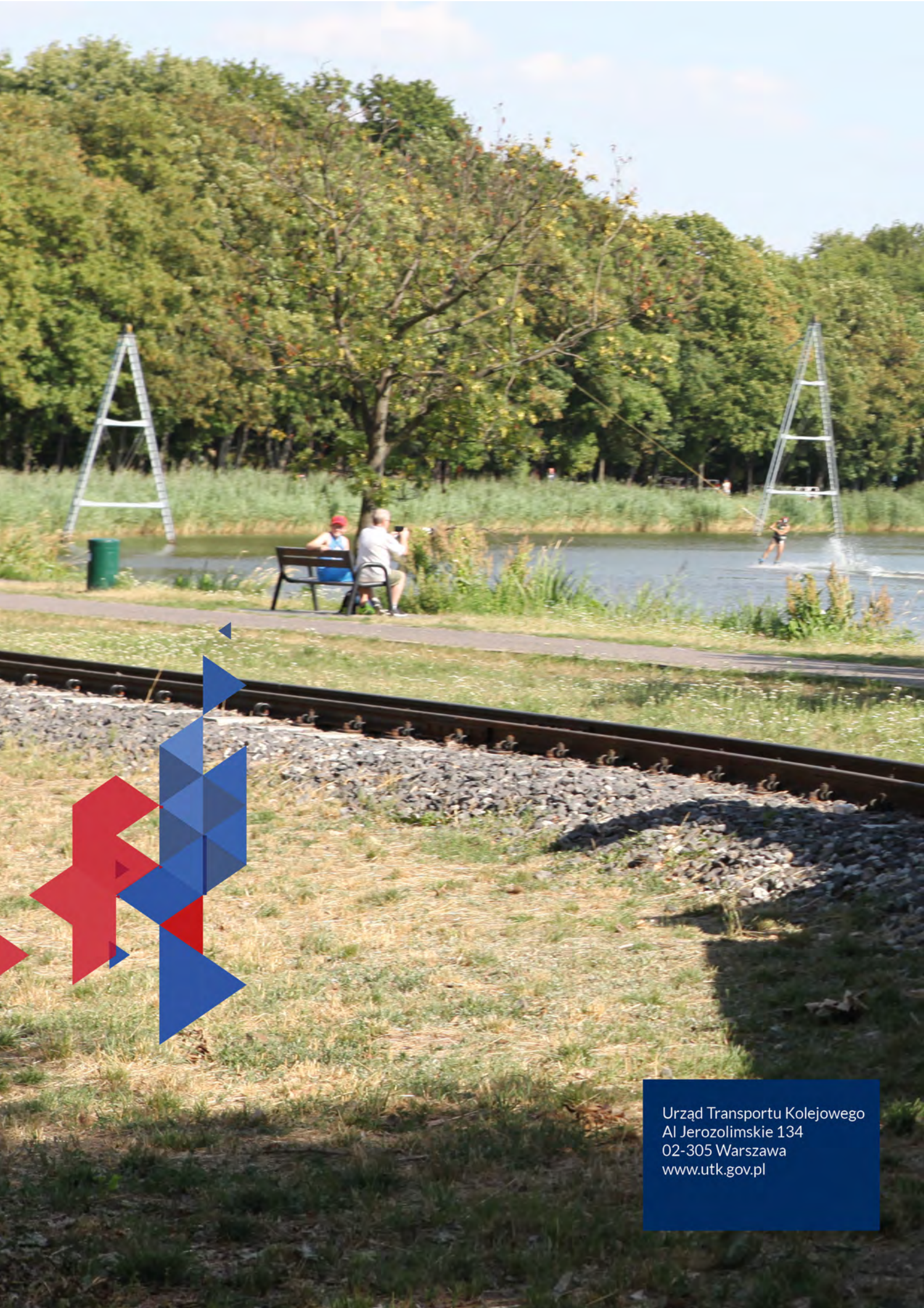
Zastosowanie wagonów transporterów zminimalizowało negatywne skutki z tytułu przeładunku, jednakże ich eksploatacja wymagała infrastruktury kolejowej w dobrym stanie. Jeżeli jakość infrastruktury, po której poruszał się transporter, nie była zadowalająca, istniało poważne zagrożenie wykolejenia transportera lub upadku wagonu normalnotorowego z transportera.

Tab. 3. Wąskotorowe lokomotywy parowe w eksploatacji w 2019 r.

oznaczenie serii	rok produkcji	kolej wąskotorowa	szerokość toru
Bn2T „Borsig”	1925	Kolejka Parkowa Maltanka	600 mm
Px29 - 1704	1929	Sochaczewska Kolej Muzealna	750 mm
Px38 - 805	1938	Żnińska Kolej Powiatowa	600 mm
Lowa 26004	1951	Wyrzyska Kolej Powiatowa	600 mm
Px48 - 1752	1951	Łtcka Kolej Muzealna	750 mm
Px48 - 1756	1951	Średzka Kolej Powiatowa	750 mm
Las49 - 3343	1954	Kolejka Wąskotorowa w Rudach	785 mm
Px48 - 1907	1955	Krośnicka Kolej Dojazdowa	750 mm
Las47 - 1884	1956	Bieszczadzka Kolejka Leśna	750 mm

Dotychczasowa liczba kolei wąskotorowych posiadających w swojej dyspozycji sprawną lokomotywę parową poszerzyła się względem 2018 r. o Wyrzyską Kolej Powiatową, Łtcką Kolej Muzealną oraz Kolej Wąskotorową w Rudach. W 2019 r. do eksploatacji przywrócono łącznie trzy wąskotorowe lokomotywy parowe. Jednocześnie Bieszczadzka Kolejka Leśna przekazała do naprawy lokomotywę parową Kp4 o numerze inwentarzowym 3772 wyprodukowaną w 1957 r., która po wykonanym remoncie będzie najmłodszym czynnym parowozem wąskotorowym.

Najstarszą sprawną lokomotywę parową na kolejach wąskotorowych w Polsce eksploatowała Kolejka Parkowa Maltanka w Poznaniu. Przedwojenne lokomotywy w ruchu posiadają również Sochaczewska Kolej Muzealna oraz Żnińska Kolej Powiatowa.

Urząd Transportu Kolejowego
Al Jerozolimskie 134
02-305 Warszawa
www.utk.gov.pl